

Kurnicki Leszek

Collegium Humanum – Szkoła Główna Menedżerska, Warszawa
Stanisława Moniuszki 1A,
00-014 Warszawa, Połsko
lech@kurnicki.eu

AKTYWNOŚĆ EUROAZJATYCKIEJ UNII GOSPODARCZEJ NA ARENIE MIĘDZYNARODOWEJ

Streszczenie. Autor zarysował w artykule cele strategiczne państw członkowskich EUG, czyli: odejście od eksportu surowcowych zasobów energetycznych na rzecz pozycji lidera technologicznego w produkcji, przetwarzaniu i magazynowaniu energii; maksymalne wykorzystanie wszystkich zasobów energetycznych w celu zapewnienia długotrwałego, stabilnego wzrostu gospodarczego. Osiągnięcie tych celów nie jest możliwe bez przyciągnięcia technologii i inwestycji zagranicznych, co zakłada nie tylko rozwój handlu międzynarodowego, lecz również poszerzenie innych form współpracy państw EUG z partnerami zagranicznymi. Współpraca energetyczna na dziś jest najbardziej aktualna i realna ze wszystkich możliwych rodzajów współpracy gospodarczej w ramach Szanghajskiej Organizacji Współpracy.

Słowa kluczowe: integracja eurazjatycka, regionalna współpraca gospodarcza, wspólny rynek, współpraca energetyczna.

JEL classification: E02, F15, F55

Umowa założycielska Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej przewiduje, że organizacja ta ma status międzynarodowego podmiotu prawnego, innymi słowy, ma prawo, po uzgodnieniu z pozostałymi państwami członkowskimi, do prowadzenia współpracy międzynarodowej i zawierania umów międzynarodowych (Dogovor o Jewrazijskom...). Celem rozwinięcia tego przepisu zostały zatwierdzone zasady prowadzenia przez EUG współpracy międzynarodowej (Poriadok osuszczestwlenija...), określające jej prawa i uprawnienia jako podmiotu stosunków międzynarodowych, a także procedury prowadzenia przez organy wykonawcze EUG działalności międzynarodowej.

Prowadzenie przez EUG działalności międzynarodowej przewiduje art. 7 umowy założycielskiej Unii. EUG ma prawo do prowadzenia, w granicach własnych kompetencji, działalności międzynarodowej

ukierunkowanej na rozwiązywanie stojących przed nią zadań oraz w ramach tej działalności do prowadzenia współpracy z państwami, organizacjami międzynarodowymi i międzynarodowymi strukturami integracyjnymi, a także do zawierania z nimi, samodzielnie lub wspólnie z państwami członkowskimi, umów międzynarodowych.

Funkcje z zakresu bezpośredniego prowadzenia działalności międzynarodowej w imieniu EUG pełni najważniejszy organ roboczy Unii – Eurazjatycka Komisja Gospodarcza (EKG). Komisja ma status ponadnarodowego organu zarządczego. Nie podlega ona żadnemu z rządów państw członkowskich Unii. Decyzje Komisji obowiązują na terytorium wszystkich państw członkowskich. W celu kształtowania pozytywnego wizerunku EUG Eurazjatycka Komisja Gospodarcza prowadzi współpracę z innymi państwami, organizacjami międzynarodowymi oraz regionalnymi strukturami integracyjnymi (Dogovor o Jewrazijskom...).

EUG w swojej działalności kieruje się celami i priorytetami długookresowej strategii rozwoju Unii, w tym w zakresie energetyki i sektora paliwowo-energetycznego. Mimo że obecnie brakuje zatwierdzonych oficjalnie dokumentów formułujących tego typu strategię, istnieje szereg dokumentów nieformalnych, które, podobnie jak wypowiedzi osób piastujących oficjalne stanowiska w EUG, pozwalają na zrozumienie celów i kierunków strategicznych eurazjatyckiej polityki energetycznej. Jednym z tego typu wystąpień, w czasie którego wymienione zostały priorytety rozwoju energetycznego EUG i zarysowane kierunki rozwoju współpracy międzynarodowej tej organizacji, stał się raport członka Kolegium ds. Energetyki oraz Infrastruktury Eurazjatyckiej Komisji Gospodarczej Taira Mansurowa, zaprezentowany w trakcie X Eurazjatyckiego Forum „Kazenergy” 30 września 2015 r. w Astanie. Mansurow stwierdził, że prezydenci państw członkowskich EUG zatwierdzili koncepcję kształtowania wspólnego rynku energetycznego Unii. Trwają prace nad opracowaniem odpowiedniego programu, opracowywane są również koncepcje kształtowania wspólnego rynku gazu i wspólnych rynków ropy naftowej i produktów ropopochodnych EUG. Tair Mansurow zarysował również

cele strategiczne państw członkowskich EUG: odejście od eksportu surowcowych zasobów energetycznych na rzecz pozycji lidera technologicznego w produkcji, przetwarzaniu i magazynowaniu energii; maksymalne wykorzystanie wszystkich zasobów energetycznych celem zapewnienia długotrwałego, stabilnego wzrostu gospodarczego (W Astanie ozwuczili...). Osiągnięcie tych celów nie jest możliwe bez przyciągnięcia technologii i inwestycji zagranicznych, co zakłada nie tylko rozwój handlu międzynarodowego, lecz również poszerzenie innych form współpracy państw EUG z partnerami zagranicznymi.

Istotną pozycję w działalności międzynarodowej EUG zajmuje regionalna współpraca gospodarcza, występująca w charakterze jednego z mechanizmów realizacji potencjału rozwoju gospodarczego państw członkowskich Unii w warunkach zacieśnienia integracji eurazjatyckiej. Współpraca regionalna, w tym w zakresie energetyki, ma na celu umożliwienie tej grupie państw postradzieckich rozwiązywania problemów z zakresu bezpieczeństwa energetycznego, stabilności zaopatrzenia w energię, ochrony środowiska i wzrostu atrakcyjności inwestycyjnej branż sektora paliwowo-energetycznego zarówno w chwili obecnej, jak i, co najważniejsze, w celach dalszego rozwoju (Bailes, Baranovsky, Dunay 2007).

Położenie geograficzne EUG (fakt, że większość terytorium Unii leży w Azji, podobnie jak znajduje się tam większa część zasobów energetycznych), jak również aspekty polityczne (gwałtowne pogorszenie stosunków Rosji z Unią Europejską, dążenie pozostałych państw członkowskich EUG do prowadzenia samodzielnej, niezależnej od Rosji polityki zagranicznej) w sposób naturalny doprowadziły do tego, że obecnie praktycznie jedynym kierunkiem działalności międzynarodowej EUG pozostaje współpraca regionalna w ramach Szanghajskiej Organizacji Współpracy. Kierunek ten obecnie nie tylko dominuje w zewnętrznych powiązaniach gospodarczych EUG, w tym energetycznych, lecz również cechuje się najbardziej dynamicznym rozwojem i najprawdopodobniej jest najbardziej perspektywicznym kierunkiem współpracy międzynarodowej zarówno poszczególnych państw członkowskich Unii, jak i całej tej organizacji w dziedzinie energetyki.

Szanghajska Organizacja Współpracy jest organizacją międzynarodową, założoną w 2001 r. Obecnie zrzesza osiem państw członkowskich (Chiny, Rosja, Kazachstan, Tadżykistan, Kirgistan, Uzbekistan, Indie i Pakistan), cztery państwa mające status obserwatora (Iran, Mongolia, Białoruś i Afganistan) oraz sześć państw mających status partnera w dialogu (Turcja, Azerbejdżan, Armenia, Nepal, Sri Lanka i Kambodża). SzOS nie jest sojuszem wojskowym ani otwartą, regularną konferencją, poświęconą kwestiom bezpieczeństwa, raczej zajmuje pozycję pośrednią (Aris 2011). Do najważniejszych zadań tej organizacji, oprócz zwiększenia stabilności i bezpieczeństwa w obrębie ogromnego terytorium łączącego państwa członkowskie, należy również rozwój współpracy gospodarczej i partnerstwa energetycznego.

SzOS jest największą na świecie organizacją regionalną – łączne terytorium wchodzących w jej skład państw wynosi powyżej 34 mln km kw. (60 proc. terytorium Eurazji), natomiast liczba ludności przekracza 3 mld (prawie połowa ludności globu). Potencjał gospodarczy państw SzOS również jest ogromny: członkami organizacji są Indie i Chiny – światowi liderzy pod względem tempa rozwoju gospodarczego, poza tym na państwa członkowskie SzOS przypada znaczna część światowych zapasów tradycyjnych surowców węglowodorowych (<http://www.sectso.org>).

Wynika z tego, że SzOS jako organizacja regionalna cechuje się dogodnym położeniem geopolitycznym, a także posiadaniem przez państwa członkowskie dużego potencjału energetycznego, z jednej strony, oraz szybko rosnącego zapotrzebowania krajowego na zasoby energetyczne – z drugiej.

W zamyśle Szanghajska Organizacja Współpracy powstawała jako układ bezpieczeństwa zbiorowego. Jednak z czasem, stopniowo została ona zdominowana przez zagadnienia z zakresu współpracy handlowej i gospodarczej (Safiullin 2010: 41–57). W ramach SzOS zaproponowano wiele inicjatyw o charakterze koncepcyjnym, mających na celu sformułowanie obowiązujących członków SzOS zasad współpracy w zakresie gospodarki i energetyki. Prawie wszystkie z nich nie spotkały się jednak ze wsparciem pozostałych partnerów w ramach organizacji.

Przykładowo, z ambitną inicjatywą wystąpiły Chiny, proponując zmianę formatu SzOS na strefę wolnego handlu wraz z jej następującym rozwojem w tym kierunku (Lu Chuacyn 2009: 110–116). Jednak propozycja Chin została odrzucona przez pozostałe państwa partnerskie z uwagi na niski poziom konkurencyjności gospodarek państw byłego ZSRR w porównaniu z gospodarką chińską. Co więcej, niektóre państwa członkowskie SzOS, takie jak Rosja (wraz z Republiką Białorusi), Kazachstan i Kirgistan należą do unii celnej, stworzonej m.in. w celu przeciwdziałania ekspansji tanich towarów z Chin na ich rynki.

Jednym z kluczowych kierunków współpracy w ramach Szanghajskiej Organizacji Współpracy jest więc partnerstwo energetyczne. Do czynników obiektywnych, przemawiających za składową energetyczną, należy stosunkowo rozwinięta infrastruktura transportowo-energetyczna – system rurociągów łączących ze sobą państwa członkowskie, a także członkostwo w SzOS czołowych eksporterów światowych (Rosja, Kazachstan, Uzbekistan) oraz importerów zasobów węglowodorowych, w tym największych i najbardziej perspektywicznych światowych importerów zasobów energetycznych, mianowicie Indii i Chin (Galamowa 2008: 11–19).

W połowie pierwszej dekady XXI w. w ramach SzOS w została podjęta próba wygenerowania dodatkowego bodźca dla współpracy w dziedzinie energetyki, gdy eksperci zaproponowali stworzenie szczególnej struktury organizacyjnej, mianowicie Klubu Energetycznego SzOS. Pomysł ten po raz pierwszy wybrzmiał w trakcie odbywającej się pod koniec 2005 r. międzynarodowej konferencji „Rynek energetyczny Azji Środkowej: tendencje i perspektywy” (a jeszcze wcześniej podczas konferencji w Biszkeku w 2004 r.). Następnie, w czerwcu 2006 r. w trakcie posiedzenia rady głów państw członkowskich SzOS w Szanghaju z inicjatywą oficjalnego założenia Klubu Energetycznego w ramach SzOS wystąpił prezydent Rosji Władimir Putin.

Konieczność powstania tego rodzaju struktury koordynacyjnej, jaką jest Klub Energetyczny SzOS, była oczywista. Przykładowo, jeśli w deklaracji założycielskiej Szanghajskiej Organizacji Współpracy jedynie wymieniano sferę energetyczną wraz z innymi dziedzinami współpracy,

to już w trakcie posiedzenia rady głów państw członkowskich w Biszkeku w 2007 r. padło stwierdzenie na temat konieczności uzgodnienia strategii energetycznych w ramach SzOS w celu stworzenia wspólnego rynku energetycznego (Biszkiejskaja deklaracja...). Późniejsze deklaracje liderów tej organizacji potwierdzały ich przychylność do wybranego energetycznego charakteru współpracy. Zmieniały się jedynie akcenty tej współpracy, w szczególności w kierunku wzrostu znaczenia kwestii związanych z bardziej efektywnym wykorzystywaniem zasobów energetycznych i zapewnieniem bezpieczeństwa ekologicznego (Jekatierinburskaja deklaracja...).

Badacze rosyjscy wymieniają liczne przesłanki określające priorytetowy charakter kontekstu energetycznego we współpracy w ramach SzOS i działalności Klubu Energetycznego:

- obecność wszystkich ogniw łańcucha energetycznego (eksporterów oraz importerów), umożliwiająca stworzenie systemu wewnątrz regionalnego przepływu zasobów energetycznych bez udziału podmiotów trzecich;

- ogromny potencjał energetyczny państw członkowskich SzOS, których zapasy w stosunku do zasobów światowych ropy naftowej wynoszą 25 proc., zasobów uranu ok. 50 proc. i zasobów gazu ponad 50 proc.;

- obiektywna konieczność współpracy liderów regionalnych zrzeszonych w SzOS, czyli Chin i Rosji, a także zainteresowanie państw Azji Środkowej długookresowym projektem ukierunkowanym na realizację ich potencjału wewnętrznego.

Uwzględniając przytoczone przesłanki, eksperci dochodzą do wniosku, że integracja państw członkowskich SzOS stwarza duże możliwości w zakresie współpracy energetycznej tych państw i uczynienia z tej organizacji samowystarczalnej struktury, zdolnej do wywierania wpływu na światowy rynek energetyczny (Gromow 2012).

Jednym z wektorów współpracy energetycznej państw członkowskich SzOS jest działalność Klubu Energetycznego, u podstaw której leży zasada harmonizacji strategii energetycznych poszczególnych państw.

Klub ma łączyć przedstawicieli struktur państwowych, wielkiego biznesu oraz ośrodków informacyjnych i analitycznych działających w sferze energetyki. Organem najwyższym Klubu jest Grupa Wysokiego Szczebla. Prócz tego, w charakterze obserwatorów do Klubu należy po dwóch przedstawicieli państw mających status obserwatora w SzOS. Przewodniczący Grupy Wysokiego Szczebla Klubu Energetycznego mianuje na zasadzie rotacji koordynatora narodowego w randze co najmniej wiceministra państwa pełniącego przewodnictwo w SzOS w bieżącym roku (Kassenova 2010: 162–176).

Analizując wymienione cele i funkcje, eksperci wyodrębniają cztery wymiary działalności Klubu Energetycznego SzOS: globalny, regionalny eurazjatycki, subregionalny środkowoazjatycki i krajowy (Łuzianin 2006).

Istnieją jednocześnie inne punkty widzenia na cele i funkcje Klubu Energetycznego SzOS. Kazachstan na przykład, zgadzając się zasadniczo z pomysłem stworzenia Klubu, proponuje w większym stopniu sformalizować jego działalność i przyznać tej strukturze szerszy zakres uprawnień. Liderzy tej republiki zaproponowali ideę opracowania i realizacji Azjatyckiej Strategii Energetycznej, która miałaby stanowić podstawę działalności Klubu Energetycznego SzOS. Jednak propozycji Kazachstanu nie poparły pozostałe państwa członkowskie, ponieważ wiele założeń Azjatyckiej Strategii Energetycznej było sprzecznych z interesami poszczególnych państw.

W ramach SzOS z powodzeniem zrealizowano wiele projektów dwustronnych w dziedzinie energetyki (przeważnie z udziałem Chin lub Rosji, z jednej strony, oraz państw Azji Środkowej – z drugiej), m.in.: Kaspiskie Konsorcjum Rurociągowo, projekt budowy hydroelektrowni Monkajskiej w Kazachstanie, budowa linii przesyłowej energii elektrycznej Południe–Północ w Tadżykistanie, a także kilka projektów z zakresu budowy gazociągów w Uzbekistanie.

Inicjatywa energetyczna Kazachstanu, u podstaw której leży idea stworzenia systemu zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego w regionie, proponuje traktowanie SzOS jako jednego z narzędzi

uzgodnienia i koordynacji polityki prowadzonej przez państwa członkowskie w sferze energetyki.

Brak uzgodnionego podejścia gospodarczego, spowodowany znacznymi rozbieżnościami interesów strategicznych państw członkowskich SzOS, jest istotną przeszkodą na drodze do integracji energetycznej w ramach tej organizacji. Przykładowo, stanowisko Rosji w kwestii współpracy wielostronnej wynika z dążenia do zdwersyfikowania i obniżenia ryzyk cenowych i politycznych na światowym rynku węglowodorów (Bykow 2009: 112–116). Własne interesy w ramach SzOS forsuje również jeden z inicjatorów tej organizacji, czyli będące najpotężniejszym z państw członkowskich Chiny. Pozornie podobne do rosyjskich, w istocie jednak zupełnie do nich przeciwstawne interesy mają państwa Azji Środkowej.

W rozwoju współpracy w ramach SzOS zarysowują się jeszcze dwie sprzeczne tendencje. Po pierwsze, chodzi o zmianę polityki państw SzOS w kierunku podejścia ekonomiczno-integracyjnego, w tym również w sferze energetyki. Po drugie, utrzymuje się (i nawet nasila) nierównomierny poziom rozwoju członków tej organizacji, co doprowadza do pewnego zaburzenia wewnętrznej równowagi. W szczególności wspomniany brak równowagi jest bardzo istotny, jeśli chodzi o tempo rozwoju gospodarczego i społecznego Chin i państw EUG (co najwyraźniej powoduje potencjalne zagrożenie dla istnienia tej ostatniej).

Dużą przewagą strategiczną przestrzeni energetycznej SzOS jest brak państw trzecich (nienależących bezpośrednio lub pośrednio do SzOS) na drodze transportu zasobów energetycznych, jak również organiczne połączenie geoeconomiczne państw eksportujących i importujących nośniki energii. Zdaniem ekspertów tego rodzaju połączenie może stać się podstawą do stworzenia samowystarczalnego systemu energetycznego SzOS w ujęciu regionalnym i globalnym.

Prognozując kierunki rozwoju SzOS, wielu ekspertów podkreśla, że zaletą tej organizacji jest to, iż jawi się ona jako platforma do współpracy politycznej oraz integracji państw członkowskich w celu rozwiązywania problemów z zakresu energetyki (Xing 2007: 215–221). Jednak

współpraca państw członkowskich w kwestiach energetycznych nie ogranicza się jedynie do zagadnień z zakresu wydobycia, transportu i zużycia surowców węglowodorowych, mimo że stanowi ono podstawę współczesnej gospodarki.

Mimo że do Szanghajskiej Organizacji Współpracy należy stosunkowo dużo państw, trzon tego podmiotu tworzą dwa państwa członkowskie – Rosja i Chiny, których współpraca i rywalizacja decydują o charakterze oraz dynamice wielu procesów rozwojowych w obrębie SzOS, w tym również w sferze energetyki. Każdy ze wspomnianych globalnych graczy realizuje własne interesy, a jednocześnie, uwzględniając różnorakie okoliczności, w ten lub inny sposób wywiera wpływ na kształtowanie polityki SzOS.

Za jedną z najbardziej dyskusyjnych kwestii uznaje się obecnie stosunek i ewentualne powiązanie wymiaru energetycznego rozwoju SzOS ze wspólną przestrzenią gospodarczą, kształtowaną w ramach EUG. Okoliczności nie są tu jednoznaczne. Z jednej strony, w ramach unii celnej i wspólnej przestrzeni gospodarczej EUG wypracowywane są praktyczne formy i mechanizmy integracji, które z czasem można będzie wykorzystać w SzOS, innymi słowy, wspomniane projekty integracyjne pełnią funkcję poletka eksperymentalnego. Z drugiej natomiast, projekty z zakresu integracji regionalnej w obrębie EUG a SzOS mają zasadniczo odmienny format. Nie tylko nie są one sprzeczne ze sobą, lecz przynajmniej w teorii uzupełniają się wzajemnie, dzięki czemu powstaje coś w rodzaju „chmury”, w której granice jednej struktury integracyjnej nakładają się na granice innych tworów.

Najbardziej aktywnie popieranym projektem, realizowanym w ramach SzOS, w tym przy aktywnym udziale państw członkowskich EUG, a także niewchodzących do tej unii państw Azji Środkowej, jest chińska Inicjatywa Pasa i Szlaku.

Idea reaktywacji wielkiego Szlaku Jedwabnego, a dokładniej, wykorzystania tej nazwy w celach politycznych, nie jest nowa. Sama nazwa została zaproponowana przez niemieckiego geografa i podróżnika Ferdinanda Freiherra von Richthofena jeszcze pod koniec XIX w. W 2013 r., występując w Astanie, przewodniczący Chińskiej Republiki

Ludowej Xi Jinping poruszył pomysł stworzenia Inicjatywy Pasa i Szlaku jako nowej formy pogłębienia współpracy Chin, państw Azji Środkowej i Rosji. Od tego momentu różne aspekty tego pomysłu zaczęły być burzliwie omawiane w Chinach i innych państwach zarówno wewnątrz SzOS, jak i poza jego granicami.

Rosja w oficjalnych przekazach pozytywnie ocenia inicjatywę chińską. Mówi się o tym zwłaszcza we wspólnym oświadczeniu, przyjętym w Pekinie w maju 2014 r.: „Rosja uważa za ważną inicjatywę Chin, dotyczącą tworzenia Inicjatywy Pasa i Szlaku i wysoko ocenia gotowość strony chińskiej do uwzględnienia rosyjskich interesów w toku jej opracowywania i realizacji”. W deklaracji z 2014 r. odnotowano, że „Rosja i Chiny uważają za priorytetowe zadanie dalszego rozwoju regionalnej współpracy gospodarczej, polepszenie klimatu inwestycyjnego państw członkowskich SzOS i wzmocnienie kontaktów między kręgami biznesowymi” (Sowmiestnoje zajawlenije...).

Do praktycznej realizacji tych deklaracji politycznych ogłoszono, że organy EUG rozpoczęły opracowywanie projektów inwestycyjnych, jednocześnie odpowiadających priorytetom rozwoju EUG i projektu Inicjatywy Pasa i Szlaku (EEK sformirujet...). Obecnie brak jakiegokolwiek informacji o źródłach i formach finansowania tych projektów, a także o terminach ich realizacji.

Kazachstan jest jednak ostrożniejszy od Rosji w ocenach nowej chińskiej inicjatywy. W Astanie podkreślają, że rozpatrują Jedwabny Szlak wyłącznie jako projekt gospodarczy, a nie polityczny, chociaż nazywają go „kluczowym na przyszłe dziesięciolecie”. Przy tym w Kazachstanie na razie nie ma przekonania, w jakiej formie najlepiej prowadzić zbliżenie EUG z projektem Inicjatywy Pasa i Szlaku. Jako jeden z możliwych wariantów uzgodnienia interesów eksperci kazachstańscy widzą strefy wolnego handlu SzOS, obejmujące zarówno państwa EUG, jak i wszystkie ważne dla Jedwabnego Szlaku państwa Eurazji, a także same Chiny (JEAES...). Należy odnotować, że wskutek wymienionych przyczyn wątpliwe jest, czy taki wariant integracji zadowoli Rosję, dążącą do obrony swojego rynku przed konkurencyjnymi

chińskimi towarami i aktywnie wykorzystującą handel zewnętrzny jako środek polityczny.

Podsumowując analizę aktywnie promowanej przez Chiny nowej koncepcji rozwoju SzOS, należy zauważyć, że Inicjatywa Pasa i Szlaku pozwala Pekinowi realizować swoje interesy bez konfrontacji z Rosją. Daje on Chinom możliwość rozwiązania od razu dwóch problemów – umocnienia swojego stanowiska w Azji Środkowej i zamknięcia na sobie przepływów ładunkowych z Azji Południowo-Wschodniej do Europy w przeciwieństwie do rosyjskich szlaków transsyberyjską magistralą kolejową lub (w perspektywie) Północną Drogą Morską.

Większość analityków z państw EUG zgadza się z opinią, że współpraca energetyczna na dziś jest najbardziej aktualna i realna ze wszystkich możliwych rodzajów współpracy gospodarczej w ramach SzOS. Jednocześnie kluczowym wewnętrznym warunkiem rozwoju współpracy energetycznej w ramach SzOS staje się usunięcie wzajemnych i wielostronnych sprzeczności, intensyfikacja projektów energetycznych i kierunków rozwoju państw członkowskich. Z kolei główna zewnętrzna możliwość przyspieszenia rozwoju polega na tworzeniu przez tę organizację własnej globalnej polityki energetycznej zamiast podążania zgodnie z tą, w której obecnie dominującą rolę odgrywają państwa OPEC, USA i UE, i która nie uwzględnia interesów państw SzOS. Niezależnie od niezgodności interesów różnych stron, wśród stowarzyszeń eksperckich i liderów politycznych państw EUG i SzOS przeważa punkt widzenia o konieczności ścisłej współpracy tych dwóch organizacji.

Bibliografia

ARIS S. (2011), Eurasian Regionalism. The Shanghai Cooperation Organisation, Palgrave Macmillan, Basingstoke

BAILES A., BARANOVSKY V., DUNAY P. (2007), Regional security cooperation in the former Soviet area, [w:] SIPRI Yearbook 2007 «Armaments, Disarmament and International Security», Stockholm, <http://www.sipri.org/yearbook/2007/files/SIPRIYB0704.pdf> (dostęp: 3.12.2017)

BISZKIEKSKAJA DIEKŁARACIJA ot 16.08.2007,
<http://infoshos.ru/ru/?id=25> (dostęp: 6.11.2017)

BYKOW A.I. (2009), Energičeskoje sotrudnicestwo w ramach SzOS, „Rossijskoje priedprinimatielstwo”, nr 2–1 (128)

DOGOWOR O JEWRAZIJSKOM ekonomiczeskom sojuzie (riedakcija, diejstwujuszczaja s 1 oktiabria 2015 goda), „Kodiek – Elektronnyj fond prawowoj i normatiwno-tiechničeskoj dokumentacii”,
<http://docs.cntd.ru/document/420205962> (dostęp: 6.11.2017)

EEK SFORMIRUJET pieriečen prioritietnych infrastrukturnych projektow po sopriaženiju EUG i Ekonomiczeskogo pojasa Szelkowogo puti, Jewrazijskaja Ekonomiczeskaja Komissija, oficialnyj sajt, 4.02.2016, <http://www.eurasiancommission.org/ru/nae/news/Pages/04-02-2016-3.aspx> (dostęp: 12.11.2017)

GALAMOWA W. (2008), Aprielskij wizit priemjer-ministra Kazachstana K. Masnmowa w KNR. Sozdawaja priedcident sotrudnicestwa, „Analytic. Informacionno-analitičeskij žurnal”, nr 2 (42)

GROMOW A. (2012), Energičeskoje izmierienije razwitija SzOS, доклад na Mieždunarodnoj konfierencii „Ekonomiczeskoje wzaimodiejstwije stran-czlenow SzOS”, Finansowyj Uniwersitiet pri Prawitielstwie RF, Moskwa,
http://www.energystrategy.ru/ab_ins/source/Gromov-26.11.12.pdf
(dostęp: 14.12.2017)

JEAES i Szelkowyj put' tianut w odnu storonu, „Kommiersant”, 12.11.2015, <http://www.kommersant.ru/doc/2851646> (dostęp: 10.12.2017)

JEKATIERINBURGSKAJA DIEKŁARACIJA gosudarstw – czlenow Szanchajskoj organizacii sotrudnicestwa ot 16.06.2009 g.,
<http://infoshos.ru/ru/?id=54> (dostęp: 6.11.2017)

KASSENOVA N. (2010), The Shanghai Cooperation Energy Club, [w:] Caspian energy politics. Azerbaijan, Kazakhstan and Turkmenistan, red. I. Overland, H. Kjaemet, A. Kendal-Taylor, Routledge, London–New York

LU CHUACYN (2009), Idieja sozdanija zony swobodnoj trgovli SzOS. Rasczety, problemy i pierspektiwy, „Jewrazijskaja ekonomiceskaja intiegracija”, nr 3 (4)

LUZIANIN S. (2006), Nowoje jewrazijskoje energieticeskoje prostranstwo – politiceskije i ekspiertnyje podchody, „CentrAzija”, 13.12.2006, <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1165999860> (dostęp: 13.12.2017)

PORIADOK OSUSZCZESTWLENIA Jewrazijskim ekonomiceskim sojuzom miezdunarodnogo sotrudnicestwa, utwierzdion rieszenije Wysszego Jewrazijskogo ekonomiceskogo sowieta ot 23.12.2014 g., nr 99, „Garant – informacionno-prawowoje obiespieczenie”, <http://base.garant.ru/70829426/> (dostęp: 6.11.2017)

SAFIULLIN A. (2010), The Shanghai Cooperation Organization and security in post-Soviet Central Asia, „Central European Journal of International and Security Studies”, t. 4, nr 2

SOWMIESTNOJE ZAJAWLENIE Rossijskoj Fiedieracii i Kitajskoj Narodnoj Riespubliki o nowom etapie odnoszenij wsieobjemluszczego partnerstwa i stratiegeneskogo wzaimodiejstwija, 20 maja 2014, Priezident Rossii, <http://www.kremlin.ru/supplement/1642> (dostęp: 15.12.2017)

W ASTANIE OZWUCZILI stratiegeneskije celi energieticeskoj politiki JEAES, „Kazinform – Miezdunarodnoje informacionnoje agentstwo”, 1.10.2015, <http://www.inform.kz/rus/article/2823997> (dostęp: 8.12.2017)

XING G. (2007), The Energy Policy of Shanghai Cooperation Organization, „Newsletter of the Institute of Russian. East European & Central Asian Studies. Chinese Academy of Social Sciences”